

Nya indiska turer

Nya indiska turer

Indienresan 27.10-19.11.1993 kan delas upp i följande fyra huvudavsnitt: Konferensen i Simla - motgångar i Darjeeling - höjdpunkt i Calcutta - samt Den Skandalösa Åtterresan.

Resan började under sämsta tänkbara auspici. Jag kom hem från Italien med en ny visdomstandskris efter alla sicilianska kakor, och det var bara två veckor mellan den och Indienresan. Inte går man då och inleder en serie tandläkarbesök med eventuella långvariga och upprepade visdomstandsoperationer, utan hellre går man och borstar fanatiskt tänderna efter varje måltid och hoppas att infektionen skall lättas. Den lättade. Men två dagar före avresan till Indien slog den till på nytt och hårt. Följden blev sömnlösa nätter och en sprängande huvudvärk, som spädades på av en allmän överansträngning - det gäller ju att ta ut sig ordentligt innan man tar ledigt från arbetet. Natten till måndagen - morgontåget till Stockholm gick klockan nio - låg jag vaken i feber och bara frös. Det var inte ett lämpligt tillstånd att resa till Indien i, och huvudvärk och tandvärk var ingenting att exportera till Indien.

Dessutom var mina instruktioner från Indien mycket luddiga. Mötet skulle äga rum i Simla, men ingen visste när. "Det är möjligt att allting är över när du kommer," hade Johannes skrivit helt kort och bett mig inhämta vidare instruktioner på postkontoret i Simla "Poste Restante" vid tillfälle om jag kom.

Hela natten medan jag frös och bet ihop min tandvärk grubblade jag över om jag skulle inställa resan eller inte. Allt jag behövde var att visa mig för en läkare - min blotta uppsyn skulle förråda min totala olämplighet som tågloffare i Indien.

Likväl befann jag mig måndag morgon på tåget till Stockholm - jag hade inte kunnat bestämma mig. I Stockholm hade jag 24 timmar på mig att tillfriskna. Jag övervägde att där uppsöka en läkare för åtminstone en rutinkontroll. Det blev aldrig av. En god natts sömn gjorde susen, och på tisdagen satt jag på flyget - med en flaska Martini Rosso i handen för säkerhets skull. Nu gick det inte längre att hoppa av flygplanet.

Som medpassagerare hade jag ett par som också skulle till Indien men till Delhi. "Mellanlandar planet i Delhi?" Svaret var jakande. Det hade jag inte blivit informerad om av Fritidsresor. Om jag kunde hoppa av i Delhi skulle det bespara mig kanske 40 timmar. När planet mellanlandade i Helsingfors förhörde jag mig genast om dessa möjligheter. "Nej, det är inte möjligt," sade personalen i Helsingfors, "för din flygbiljett säger Goa. Eftersom du har bokat plats ända fram till Goa kan du inte hoppa av på vägen." Längre än så kom jag inte i något resonemang med dem. Jag hade visst kunnat hoppa av i Delhi om jag bara sedan återreste i vanlig ordning från Goa. Men det hängde upp sig på bagaget. Om jag haft allt bagage tillgängligt som jag velat, (en portfölj och en cykelväska,) hade jag lugnt kunnat göra det, men tyvärr hade jag förbjudits ta med mig mer än ett handbagage, hur små mina båda bagage än var. Det gick alltså inte, och jag var tvungen att följa med till Goa och förlora kanske två hela dygn av konferensen i Simla. Allt hade kunnat avhjälpas om jag bara varit fullständigt informerad av Fritidsresor om resans beskaffenhet.

Annars var klientelet på Finnairplanet gott. Planet var fullsatt, bredvid mig hade jag en barnfamilj med småbarn, och bakom mig satt det glada finnar som sjöng manskör. Något brydsamt var det kanske att få plats längst fram omedelbart framför videofilm-skärmen, så att man under hela flygturen måste hjärntvättas visuellt på extremt nära håll. Man kan använda öronproppar mot audiell hjärntvätt, men ögonen behöver man ändå för att läsa och skriva, och man kan inte avskärma blott en del av synfältet. Naturligtvis blev flygnatten fullkomligt sömnlös, då videon hölls på non-stop under precis hela den 14-timmars flygturen med två mellanlandningar i Helsingfors och Delhi. Hade jag haft mitt andra lilla bagage tillgängligt där hade jag

utan svårighet kunnat hoppa av där. Vi diskuterade saken ingående med en hindu under mellanlandningen i Delhi. Hans enda kommentar var ett hjärtligt: "Välkommen åter till Indien!"

I Goa var det sedan att sittandes och svettandes rinna av sig och sova bort jet-laggen så gott det gick, och förvånansvärt nog tycktes kroppen ha lärt sig sedan förra året, - eller min kris i Göteborg hade kanske bara varit kroppens drastiska omställning i förväg för det Indien som den redan så oförglömligt väl mindes. Jag lutar åt den senare teorin. Faktum är att den extrema jet-laggen (med kvällsflygning och framkomst utan natt på morgonen utan någon sömn) var nästan smärtfri.

Massor av nya intressanta bekantskaper infann sig genast. Ett engelskt par besökte okända ruiner i södra Indien, och han visade sig vara symfoniker och trombonist. Han hade tillhört en radioorkester som hade blivit arbetslös genom att synthesizern hade gjort audiell revolution i etern och var mycket desillusionerad. Han hade även fått anbud från Helsingforssymfonikerna men föredragit att gå över till jazz. Trombonen var det första instrument som synthesizern slagit ut, medan jazzen ändå var omöjlig utan tromboner.

Det var som sagt en mycket våt dag i Goa, och svetten rann lika effektivt som en stilla strildroppande dusch. Mot kvällen kom myggorna, de bet, och man blev påmind om att Indien är ett av världens svåraste malarialänder. Det engelska paret tuggade malariapiller jämt, medan jag inte ens hade rekommenderats att ta sådana med mig.

Ett sällskap ungdomar från Hyderabad fick jag glädjen att kunna hjälpa. De befann sig i en byråkratisk svårighet: då de inte kunde få biljett till sitt tåg förrän i morgon hade de inte rätt att polletera och effektförvara sitt bagage. De fick låna mitt resepass, och saken var klar: de sparade därigenom 200 rupier i extra bagageförvaringsomkostnader och var mycket tacksamma.

Min reskamrat från Goa blev den bästa tänkbara: en alert brittisk Indienveteran, som nu gjorde sin sjätte Indienresa. Han var idealisk som rådgivare, och hans råd visade sig vara de absolut mest korrekta, när man råkade ut för andras sämre rådgivning. I början satt vi helt ensamma i kupén tills tåget startade 70 minuter försenat från början. Då blev vi plötsligt invaderade av 6-8 personer som alla gjorde anspråk på kupén. Han höll sig till sin plats och vägrade flytta på sig och vann i längden, när konduktören benade ut situationen. Vi två blev senare överflyttade till luftkonditioneringsavdelningen, som är ett steg högre än första klass.

Man passerar många intressanta stickspår och sevärdheter på den 43 timmar långa resan till Delhi. I väster ligger Rajahstan med framför allt Jaisalmer ute i öknen mot Pakistan som en intakt och väl underhållen dröm ur "Tusen och en natt" samt det skärgyllene Jaipur och det romantiska Udaipur som omistliga förpliktelser, men dessa orter ligger fjärran från Bombay-Delhi-banan. Däremot passerar tåget Gwalior med en imponerande bergsberg med tempel och palats samt Fatehpur Sikri innan det kommer fram till Agra med alla dess sevärdheter inklusive Taj Mahal. Fatehpur Sikri är ett komplex av Mogul-palats som står i tågande rad längs en vidsträckt kulle cirka fyra mil söder om Agra. Min vän skulle själv stiga av i Jhansi för att besöka Orccha, ett ställe av slottsruiner vid en sjö som få turister hittat vägen till.

Äntligen kom man då till Delhi efter en onödig tidsförlust av två dygn. Jag tog en taxi till hotellet som min reskamrat rekommenderat, men taxin körde fast i Delhis beryktade trafiksörja. Detta ville chauffören ta mer betalt för, så jag hoppade av och fortsatte till fots. Det visade sig att han dessutom hade kört fel. Tydligen hade han inte vetat var hotellet låg. När jag kommit så långt i min orientering att jag förstätt så mycket rådfrågade jag en polisman som visade mig den exakta vägen. Senare visade den sig vara helt fel. Där stod man alltså mitt i hjärtat av Delhis kompakta kaos helt prisgiven åt första bästa bondfångare. Slutligen hamnade man på ett obskyrt bakgatuhotell där det åtminstone var tyst. Det var något dyrare än det av min

reskamrat anvisade hotellet, som låg närmare stationen. Mitt tåg skulle gå klockan 6 följande morgon. Jag hade fått de första förkänningarna av den indiska valrörelsen, som redan totalt förstoppat hela Delhi.

Om man bortser från trafiken är dock Delhi en trevlig och livlig stad med ett utomordentligt fängslande folkliv. Slutintrycket var bättre än vad man vågat hoppas på, så man vågar nog komma tillbaka.

Vägen norrut passerade ett så illustert ställe som Kuruksetra. Man riktigt hajade till när man upplevde detta namn som namnet på en järnvägsstation. Kuruksetra är scenen för den dramatiska klimaxen i Indiens uråldriga nationalepos "Mahabharata". Det är ett slagfält där alla dödar alla och där huvudaktören grips av fasansfulla skrupler inför prospektet att nödgas döda alla sina släktingar, varpå "Bhagavad-Ghita" uppstår, kärnan av all indisk visdom. Det var också till dessa trakter norr om Delhi som Alexander den Store kom på sitt indiska fälttåg - och nödgades vända tillbaka då hans soldater vägrade följa honom längre bort. Annars hade han lätt kunnat erövra hela Indien, vilket det i stället blev Chandragupta som gjorde en mansålder senare. Alexander vände någonstans strax öster om Amritsar.

Sedan passerade tåget Chandigarh, ett fasansfullt ställe, något så oindiskt som ett futuristiskt samhälle ritat av Le Corbusier med numrerade "sektorer" i stället för stadsdelar, lika malplacerat i Indien som Euro-Disney i Frankrike. Staden är exakt fyrkantig, i varje enskild "sektor" är alla hus precis likadana, hela staden liknar ett koncentrationsläger, och Le Corbusier kallade det sin "idealiska stad". Och den trodde han skulle göra sig i Indien! Av alla ställen! Möjligen i Sibirien!

Men vi närmade oss sanningens ögonblick. Vi närmade oss Simla. Tåget dit från Kalka, en sträcka på 80 kilometer, tog sex timmar. Kurvorna var tvära, backarna var långa, och tunnarna var otaliga, men en fest var resan för alla passagerare och särskilt för barnen, som skrek av förtjusning för varje tunnel. Det är intressant att jämföra Simla med Darjeeling. Simla är som samhälle mera storvulet och pretentiöst, mera lyxigt och skrytsamt, medan dimensionerna i Darjeeling är mycket mindre och mera anspråkslösa. I stället är naturen där så oändligt mycket mera majestätisk.

Däremot upplever man klart i Simla att man redan nästan befinner sig i Kashmir. Det är samma svårmod i folkmusiken som i den turkiska och den tibetanska, det är samma sorts högresta välskapta människotyp med praktfull hårväxt på skalle och haka, inga småväxta finlemmade mjuka hinduer längre utan ett grant och resligt folk av karaktär och pondus.

När jag vandrade omkring i staden på kvällen passerade jag förbi en varubod. Två personer, en lång och en kort, höll på att köpa ägg. De verkade bekanta på något vis. Så såg jag att den längre var blond. Det var Kim och Johannes. Det var som om vi hade skilts igår.

Båda var lediga och mådde bra, och det var en fröjd att se Johannes som sig själv helt omaskerad igen med normalklippt hår som återtagit sin rätta färg. De var på mycket gott humör. Det tog inte många minuter innan jag frågade om konferensen. Genast blev samtalet allvarligare och intensivare.

Jag hade naturligtvis kommit för sent, men det hade inte hjälpt ens om jag kommit en vecka tidigare, ty konferensen hade avslutats redan för tio dagar sedan, då den påskyndats med anledning av de förestående indiska valen. Flera av konferensdeltagarna hade måst bryta upp från konferensen för att direkt ta i tu med valrörelsen.

Jag fick således den mycket svåra uppgiften att i efterhand försöka dokumentera en högst intressant asiatisk konferens som jag inte ens fått vara med om själv. Dess tema hade varit ekonomi men politisk ekonomi med Mondialt perspektiv. De flesta deltagarna hade varit politiska ekonomer från Indien men även från Pakistan, Iran, Singapore, Thailand, Burma, Hongkong, Kina, Taiwan och Indonesien. Det hade alltså varit en ekonomisk konferens nästan uteslutande med ekonomer från U-

länder. Inte en enda europé, amerikan eller japan hade förekommit, utom Johannes själv, men han var ju inte ekonom. Den ekonomiska världskrisen hade diskuterats uteslutande från U-landssynpunkt, och resonemangen och diskussionerna hade varit oöverskådliga och outtömliga; men tydligen hade alla deltagare blivit tillfreds med resultatet av konferensen, även om det bara hade varit teoretiskt. Naturligtvis utgjorde Indiens nyckelposition i världens framtida ekonomi grunden i hela debatten.

Ett annat aktuellt glädjeämne var Benazir Bhuttos seger i det pakistanska valet, även om det var en seger med många frågetecken, som band hennes ena hand bakom ryggen. Men man trodde nu allmänt på ett bättre indiskt förhållande till Pakistan med bättre möjligheter till en konstruktiv dialog, och detta var väsentligt för hela Asien.

Indiens ekonomi är naturligtvis inte god, det är ett av världens fattigaste länder, men det har oöverskådliga resurser och möjligheter och skulle mycket väl kunna utvecklas till en ekonomisk supermakt mycket snabbare än Kina, så länge Kina ännu lider av sitt erbarmliga kommunistparti. Indien har därmed det bästa tänkbara utgångsläge: det står på botten och har alla möjligheter att nå toppen. Inom det indiska scenariot ryms alltså alla ekonomiska realiteter och förutsättningar, de bästa tillsammans med de sämsta. Detta är på ett sätt en gynnsammare situation än I-världens, som utvecklat sig till en artificiellt uppskruvad nivå vars höga korthushöjd inte tål någon vindpust hur svag den än må vara. Genom sin fattigdom är Indien redan nere på jorden och tål vad som helst medan det samtidigt kan bygga sig uppåt. Även kommunist-Kinas belägenhet är snarlik korthusets, ty ej heller en etablerad kommunism tål någon plötslig marknadsekonomi. Kinas desperata åtgärder att införa allmän värnplikt och fortsätta försöka skrämmas med att spränga atombomber (i ett annat ockuperat land) vittnar om en skräckslagen osäkerhet inför det faktum att det håller på att förlora kontrollen över sig själv.

I-världens svaghet är att hela dess samhällsstruktur blivit beroende av en levnadsstandard som måste innebära ett liv över ens tillgångar. I-världen kan bara klara sin ekonomi om den blir mera realistisk och lever sundare utan exempelvis så dyra nöjen som droger, tjuvjakt, rockmusik och ett fatalt beroende av massmedia. Världens två mest lönsamma industrier idag är vapenindustrin och drogindustrin, och det är I-världen som dirigerar dessa industrier, då den är beroende av dem för att finansiera sitt eget liv över sina tillgångar. Däri ligger det ekonomiskt sjuka i världen idag, som U-världen är helt oskyldig till, då denna skenande karusell endast drivs av I-världen.

Så mycket förstod jag av de vidlyftiga sammanfattningar som Kim och Johannes gav av denna ytterst intressanta konferens. Det här med devalveringar hade försvarats ur den synpunkten, att ett I-land som devalverar sin valuta tar därmed ett steg ner från denna hetskarusell och sätter en fot på marken som broms, vilket i själva verket är ett beundransvärt närmande och solidaritetsbevis med U-länderna. En devalvering är bara dålig för dem som har det bra medan den alltid är bra för dem som har det dåligt. Naturligtvis kan man därmed inte uppmuntra devalveringar, som ändå alltid måste förbli politiskt smärtsamma operationer att endast vidtaga i nödfall.

Ett av konferensens mest vittdiskuterade ämnen hade varit kommunismen med anledning av de förestående valen och dess starka fästen i bergstrakter som just i Kashmir, Simla och Darjeeling utom Bengalen, Calcutta och Kerala. Samtidigt som dess aktualitet inte kunde förnekas, åtminstone så länge kommunismen fortfarande hade makt i Kina, ifrågasattes dess betydelse. De flesta var tämligen eniga om att den var otidsenlig och knappast längre kunde tas på allvar. Å andra sidan påpekades dess fortfarande betydelse för exempelvis de fattiga massorna i Calcutta och dess

viktiga roll i en stat som Kerala. Ett intressant argument för kommunismen kom därmed fram.

Det var ingenting ont med kommunismen så länge den inte hade någon makt, och även exempelvis Lenin-kommunismen erbjöd vissa fördelar som inte fick glömmas bort. Lenin var en bildad man och filosof som studerat grekiska, och hans samhälle var fortfarande ett kultursamhälle. Endast kapitalismens avarter och barbarismer hade eliminerats. I ett leninistiskt samhälle skulle exempelvis ingen rockmusik vara möjlig, som ju bara är ekonomiska spekulationer i så starka rytmer som möjligt för massuggering av lättförförda ungdomar; ingen narkotikakult skulle vara möjlig, som ju likaledes bara är ekonomisk spekulation och utnyttjande av människors svaga karaktärer; inga svindelsekter skulle vara möjliga, vars ledare ju brukar försvinna när de förtjänat ett lämpligt antal miljoner dollar; och i stället skulle alla dessa oöverskådliga ekonomiska resurser kunna investeras i kultur och utbildning. I en helt fredlig värld skulle dessutom vapenindustrin kunna skrotas, vilket aldrig skulle kunna ske i en kapitalistisk värld, där egoism hela tiden leder till våld. Summan av detta intressanta anförande var, att I-världen måste ta vara på socialismens positiva sidor, att det kalla krigets avslutande aldrig fick avsluta de socialistiska universalidéerna, och att kapitalismen helt enkelt inte kunde ignorera och köra över socialismen utan att den måste kompromissas med. Därmed poängterades det, att kommunismen var död endast som maktmissbruk men att den aldrig kunde dö som ideologi eller utopi.

Kommunismen är alltså inte omöjlig i sig utan tvärtom som idé lika idealisk fortfarande som när Thomas More på 1500-talet tänkte ut sin "Utopia". Det olösliga problemet är dock: hur skall den genomföras utan att den för till ett sådant fatalt maktmissbruk som i Sovjetunionen, Kina och Kambodja?

En deltagare hade kommit med den mycket intressanta iakttagelsen, att hela den världsekonomiska krisen skulle kunna lösas mycket lätt. Han hänvisade till statistik som indikerade, att så mycket som 60% av världens ekonomiska resurser för närvarande uppslukades av vapenindustrin och dess olika marknader, från raketer och atombomber till Bofors och vanlig smuggling. Om dessa pengar (60% av hela världens bruttonationalprodukt) i stället användes vettigt, så skulle världskrisen lösas direkt. Han poängterade också, att om U-länderna upphörde att tvingas till att köpa vapen skulle de i stället kunna åtgärda sina fattigdomsproblem, och då skulle befolkningsexpansionsproblematiken omedelbart upphöra av sig själv. Denne deltagare var en buddhist från Burma.

Jag får säkert anledning att återkomma till fler detaljer i denna högintressanta konferens under resans gång.

Simla hade annars allt att erbjuda - utom ett berg som Kanjenjunga. Johannes förde mig omkring till de olika kyrkorna. Den anglikanska ligger vit och praktfull på krönet av staden framför The Mall medan den katolska verkar mera livaktig och större. Här skulle man kunna fira allhelgonahelgen på katolskt vis på tröskeln till Kashmir och Himalaya. Vi gick också upp till aptemplet ovanför staden. Vad skall man säga om detta? Inte inspirerade det precis till någon andaktsstämning. Detta omintetgjordes främst av att det ur högtalare vrålade ut skrällig musik alternerande med en speaker som informerade ställets besökare om varför templets apor var heliga - tydligen var de något slags inkarnation av Siva. Vilken kontrast mot den heliga rena friden i ett buddhisttempel med sina karaktäristiska bönevimplar och flaggor, som spred sitt budskap för vinden på ett mycket mera förfinat sätt! Dessa högtalare i aptemplet var precis lika avskräckande som de vrålade högtalarna från politiska propagandabilar.

När vi nu ändå drar religion i tvivelsmål måste vi också en aning dröja vid de heliga sikherna med sina turbaner. En sikh får inte klippa sitt hår eller sitt skägg.

Håret virar han upp och täcker han in med ett slags tätt åtsittande huvudduk. Ovanpå denna sätter han turbanen. Tänk er: långt hår uppvirat på skallen täckt av en nästan plastliknande huvudduk och ovanpå denna en tjock och varm turban, och detta i ett klimat med en normal dagstemperatur på 30-40 grader! Hur varmt måste det inte bli under denna trefaldiga skallvärmare? Man kunde förstå turbanen och huvudduken om de var flintskalliga, men varför måste de ha långt hår om de inte ens får visa det? Nej, det hela verkar inte alls förnuftigt.

Med Kim och Johannes diskuterade jag möjligheten att bege sig norrut till Kulu och Manali. Manali ligger liksom Delhi tio timmars bussresa från Simla men norrut och lär vara ett mycket vackert ställe, men Johannes avrådde. "Det är dyrt där, och dit reser mest bara rika hippies för att knarka ner sig på livstid. Där växer det nämligen cannabis vilt överallt. Res dit en annan gång när du har bättre tid på dig." Eftersom det ändå inte ingick i programmet kunde jag lätt avstå från denna omväg. Kim antydde att Manali och Kulu skulle kunna besökas i samband med en resa till Dharamsala ungefär lika långt norrut men längre åt väster.

Ett ställe som jag måste rekommendera till alla Simla-besökare är kaffehuset, "The Indian Coffee-House", ett utomordentligt trevligt gammaldags ställe med gott kaffe och bästa tänkbara stämning, ungefär som i gamla Wien. Man har här hela London-sekelskiftesstämningen kvar. Det ligger strax nedom Kiplings "Scandal Corner" ett femtiotal meter ned för backen eller precis under den röda anglikanska kyrkan, den som numera är bibliotek. Den vita eller ljusgula anglikanska kyrkan, "Christ Church", används numera för gudstjänst bara en gång varannan vecka, medan, som sagt var, den katolska är mera levande.

Mera intressant än allt vad den ekonomiska konferensen kunnat tänkas innehålla var för mig vad Johannes och Kim sade till mig personligen. Johannes framtidsplaner var både intressanta och oroväckande. Direkt från Simla tänkte han bege sig upp till Kashmir och blanda sig i tvisterna där mellan hinduer och muslimer. "Tyvärr tror jag knappast att ni någonsin får se mig i Skandinavien mera. Här är för mycket att göra, och i vart fall kommer jag inte tillbaka förrän kommunistpartiet i Kina är upplöst, Sinkiang och Tibet självständiga och den militant galna formen av islam har konsumerat sig själv. 1968 i Tjeckoslovakien svor jag att aldrig ägna mig åt ett normalt mänskligt liv förrän den politiska kommunismen som förtryckarmakt var utrotad, och den är ännu inte utrotad ur Kina och Nordkorea. I Iran dominerar ännu terrorformen av islam, och sådant är för mig likvärdigt med kommunistisk diktatur. Så till Sverige och Finland kommer jag ännu inte på ett tag. Dessutom är Himalaya mitt adopterade hemland. Jag har vänner överallt där det finns tibetaner, och deras land sträcker sig från Karakoram till Koko Nor och Chengtu. Detta fria land innefattar hela norra Indien med Nepal och Bhutan, och med Kims hjälp kan jag nu få giltiga papper i ordning för vistelse i Indien på livstid. Indien förblir den bästa språngbrädan för konstruktiv verksamhet i hela Asien. Så du får träffa mig här i fortsättningen, men din ekonomiska situation oroar mig. Din Tibetresa torde ha givit dig djupa ekonomiska sår. Kom inte för min skull eller för Asiens skull i fortsättningen, utan kom bara för din egen skull."

Mest hade det glatt honom att jag hade sett så frisk ut. "Senast vi sågs i Lhasa kunde du ju knappt stå på benen av blekhet och svaghet. Du hade ju nästan sktit ihjäl dig." För mig hade det varit ett lika stort nöje att se honom så ledig och frisk och identifierbar ut igen. Vi hade ju inte setts på tre månader.

Jag kände mycket för att från Simla resa ner till buddhismens heligaste plats Bodhgaya nära Patna, för att stifta närmare bekantskap med buddhismens heligaste mysterier och väsen, och dessa trakter var Kims egna hemtrakter. Den intressanta möjligheten framstod att han skulle göra mig sällskap och till och med kunna erbjuda mig sitt hem, men till min förvåning avstod han: "Du är en sådan som reser bäst ensam. Du behöver all den frihet du kan få. I Bodhgaya finner du vad du

behöver finna, och du behöver inte min hjälp till det. Till mitt hem och min familj hoppas jag du kan komma en annan gång. Klara dig i Indien utan mig och John. Han har någon sorts hake på dig som jag tror att du skulle klara dig bättre utan. Vad är det mellan er egentligen?" Han vågade bekänna sina innersta misstankar. "Jag vet ju att ni kommer från samma land, men det är något mer än så. Ibland när jag ser på er kan jag inte hjälpa att jag får vissa misstankar. Du har nästan alltid ett leende till hands medan John ler mera sällan, men när han ibland spricker ut i ett leende slås jag av att det är samma leende som ditt. Är ni släkt med varandra?" Jag måste le och svara som det var: "Det kan jag inte svara på, men även om vi var det så skulle ingen kunna bevisa det." Han nöjde sig med det. "Dessutom," fortsatte han, "tror jag att det är viktigare nu att jag bistår John. Det är ju jag som försörjer honom här i Indien, och även om mina resurser är outtömliga skulle han få det svårt om jag inte fanns i närheten. Han medger det aldrig själv, men han är faktiskt ekonomiskt beroende av mig för hela hans asiatiska verksamhet. Han kanske skulle klara sig även utan mig, men hans möjligheter skulle då begränsas. Så jag följer med honom till Srinagar och längre, om det behövs. Men vi håller ju kontakten i alla fall. Troligen kommer vi tillbaka hit för de värsta vintermånaderna."

Sålunda uttryckte Kim sin misstanke om att Johannes hade någon hake på mig, som om han inte alls gjorde anspråk på att ha den största tänkbara hake på Johannes. Mera om dessa mina båda bästa vänner i Indien senare.

Jag hade beslutat att lämna Simla med buss, som gick direkt till Delhi och kostade bara 97 rupier. Därmed skulle jag vinna både tid och pengar. En bärare hjälpte mig hitta rätt buss bland de hundratals som stod och väntade på att få köra. Han såg ovanligt bra ut för att vara bärare och talade ovanligt god engelska för att bara vara bärare. Vad han gjorde för mig var en bagatell, det var ju bara att hitta rätt buss åt mig, men för mig var det av högsta tänkbara betydelse, varför jag lönade honom med en tia. Han tog emot den med översvallande tacksamhet och fällde de bevingade orden: "Det här landet tillhör sina gentlemän!" Och jag var honom lika oändligt tacksam tillbaka.

Emellertid hade jag inte väntat mig den bussresa som förestod. Sätena var hårda, trånga och primitiva, och många måste stå. Jag hade oturen att bredvid mig få en stor kluns, som levde hela natten. Hängde han inte på mig gled han ner på mig eller satt han på mig. Dessutom spelade busschauffören hela natten gäll indisk popmusik på radion som gick genom märmg och ben. Bussresan varade från åtta på kvällen till fem på morgonen.

I Delhi råkade jag fem på morgonen ut för en typisk budgetsabotör. Jag ville att han skulle köra mig till stationen, men han körde mig till ett hotell. Jag insisterade på att han skulle köra mig till stationen, men han körde mig till ett annat hotell. Han menade att stationen var stängd, att inga tåg gick så tidigt på morgonen, att området omkring stationen var belagt med utgångsförbud på grund av valet och framför allt att stationen kryllade av farliga luffare. Som om jag brydde mig om alla hans farliga luffare! Vem var väl rädd för dem utom han själv? Till slut insisterade jag så obevekligt på att han skulle köra mig till stationen att han faktiskt surmulet gjorde det till slut, men då hade hela taxiscooterresan kostat mig mer än bussresan från Simla till Delhi. Likväl var det han som var arg på mig som inte förstod mitt eget bästa och som var så dum att jag inte ville satsa på de hotell som han hade fått bonus för mig för, om jag hade accepterat dem.

På stationen mötte jag en ädel äldre man som talade en bättre engelska och som var kristen. Han var där för att möta en kanadensisk gäst och bad mig komma och bo hos honom i Indore när jag nästa gång kom tillbaka till Indien.

Tågresan på 100 mil från Delhi till Patna (16 timmar) förlöpte annars smärtfritt. Från Allahabad till Varanasi hade jag sällskap av en kultiverad man som visste allt

om valrörelsen och de religiösa konflikterna, och från Varanasi hade jag sällskap av Kailash Peti Shaw, en oförglömlig liten äldre man. Han hade haft otur att vid pensioneringen efter ett långt livs tjänst vid järnvägen bli utan pension på grund av ett bokföringsfel. Under de senaste tio åren hade han processat om saken utan att få någon rättsida på det. Han var varmt och innerligt religiös och spådde mig min framtid genom handpåläggning och skallskådning. Jag skulle leva i 98 år, få två bilar, resa över hela världen, tjäna mycket pengar och komma till Indien nästa gång i mars 1995. Den första spådomen blir den svåraste att kontrollera, ty om jag ska bli 98 år får jag vänta i 56 år på att se om jag blir det.

Patna var sig likt. På stationen låg folk överallt i drivor i väntan på tåg eller på något annat, på döden eller livet, och få stationer i Indien är så överväldigande i sin kompakta verkan av folkets nöd som Patna. Det finns få ställen som väcker till liv ett större medlidande med den lidande mänskligheten, ty den tycks samlas och trängas här på stationen i Patna, där alla golv utomhus och inomhus, i gångar, korridorer och trappor är täckta av liggande tiggare, män, kvinnor, åldringar och barn, välskapta och vanskapta, spetälska, halta och lytta, med eller utan kryckor. Stationen i Patna erbjuder ett oöverskådligt material för den som vill studera mänskligheten när den är som mest nödställd och ömkansvärd. Här kan man verkligen frossa i medlidande. Den som aldrig känt barmhärtighet med lidandet bör få se stationen i Patna. Där skulle han bli botad.

På vägen till Patna från Delhi passerar man städer som Kanpur, Lucknow och Allahabad utom de mer självklara Agra och Benares, men även dessa andra tre är väl värda ett omfattande besök. Lucknow kan verka skrämmande genom sin dominans av shiamuslimer, men den är faktiskt den finaste staden av de tre. I Kanpur massakrerades engelsmännen under sepoyupproret 1857 sedan de kapitulerat mot löfte om fritt återtåg, men i Lucknow härdade de ut med en 87 dagar lång belägring innan de äntligen fick undsättning, och sedan varade belägringen tre månader till.

Vägen ut till Bodhgaya (eller Buddhgaya) från Gaya bör man begå i cykelrickshaw, så att man kan unna sig att njuta av det mycket vackra och harmoniska landskapet längs med floden med heliga berg och kloster på andra sidan. I det stora tempelkomplexet omkring själva stupan i Bodhgaya, en av buddhismens heligaste platser, hittar man trädet som Buddha fick sin förklaring under precis bakom stupan från ingången sett. Överallt blir man väl emottagen här. Jag fick nöjet att byta adress med en kollega, som lovade skicka mig aktuella artiklar om buddhismen, och hans bror organiserar resor över hela världen. (Även min nye kontakt i Simla var en reseorganisatör med en broder i Arizona, en moder i England, en syster i Simla, och så vidare. När hinduerna skaffar sig språkkunskaper och kontakter kommer deras universalitet verkligen till rätta.) Men min bästa nye vän i Bodhgaya blev en cykelrickshawförare som var analfabet. Under tio år hade han cyklat mellan Gaya och Bodhgaya och därvid lärt sig en anmärkningsvärt god engelska fastän han inte kunde skriva. Hans fru hade just fött sitt tredje barn genom kejsarsnitt, förlorat mycket blod och fått dyra blodtransfusioner - en flaska blod i Indien kostar en förmögenhet. Han hade hellre gett sitt eget blod och därvid utmattats så totalt att hans arbetsförmåga kommit i riskzonen. Han var mycket pratsam och en levande uppslagsbok beträffande allt om Bodhgaya och dess omgivning. Han insisterade på att jag skulle komma hem till honom och hans familj nästa gång jag kom till Indien, när hans fru skulle vara friskare.

Emellertid är det svårt att finna något gott att säga om järnvägsförbindelsen mellan Patna och Gaya. Tåget har bara en andra-klass-vagn, och resten är tredje klass med hårda träbänkar. När tåget kommer in på stationen är det helt ostädad och inregnat, så att, om man inte måste vada i skräp och trampa i oönskvärda slippriga föremål av oidentifierbart slag, så måste man åtminstone sitta i vatten. Sedan blir

tåget så fullt, att det går fem man på tre platser. Ej heller har tåget belysning. Fastän sträckan bara är 100 km är det vanligen två timmar försenat, så att tre timmar tar fem. Trots trängseln och mörkret insisterar hela tiden månglare på att tränga sig fram genom gångarna med stearinljus och göra affärer med sina nötter och torrskaffning, te och popcorn under ihållande mässande av sina nasala försäljningsfraser. Dock är denna ingrediens i tågresan med dess håll-i-gångare med sina stearinljus kanske resans största charm. Det är svårt att tänka sig primitivare tågförhållanden. Senare fick jag veta att just denna järnvägssträcka är särskilt belastad med förekomsten av tågrånare och andra banditer.

Så sent blev tåget tillbaka till Patna att det sedan blev för sent att fara till Katmandu. Ej heller fanns det någon säng ledig på stationen. Alltså for jag till Darjeeling. Resan gick smärtfritt, och angenämt damsällskap förekom på tåget.

Fastän Simla och Darjeeling har så mycket gemensamt - läge, höjd, miljö och klimat, är även skillnaderna stora. Simla är ett lyxställe medan Darjeeling är mera mänskligt. Ej heller har Simla någon motsvarighet till Darjeelings djupt dramatiska Himalayaomgivningar med Kanjenjunga som kronan på verket, men dessa jämförelser har vi gjort förut. Personligen föredrar jag både Calcutta och Darjeeling framför Delhi och Simla.

Lika enastående som upplevelse som Darjeeling var första gången var det även andra gången. Troligen blir det även denna Indienresas höjdpunkt. När vi nu är här i Darjeeling och kan ta det lugnt och pusta ut och återhämta sig från hela Indiens smuts och vedermodor känns det lägligt att anföra det viktigaste med Simla-konferensen. Ett gemensamt manifest koms överens om av samtliga deltagare, ingen undantagen. Alla dessa ekonomiskt insatta personer från Indien, Pakistan, Iran, Kina, Hongkong, Malaysia, Thailand, Singapore och allt vad de kom från, (jag var ju inte där och fick inte träffa en enda av dem, varför jag inte kan beskriva dem mera exakt,) som alltså var Johannes personliga kontakter och som alla, får man förmoda, var djupt kulturellt insatta, kom alltså överens om det följande: att all ekonomi och civilisation bara har en konstruktiv målsättning: kultur, vilket då i första hand är bildning, "andlig odling", religiös och historisk kunskap, språkbildning och allt som tjänar till djupare förståelse för människan individuellt och internationellt. All egennyttig ekonomi är förkastlig och dödfödd, då egoistisk spekulation måste sluta med bankrutt för de flesta. Den enda meningen med livet är samlandet, bevarandet och det konstruktiva användandet av kunskap om människan, och det inbegriper all kulturhistorisk kunskap bakåt i tiden. Egentligen borde alla människor gå i kloster eller ligga vid universitet alltid för att aldrig upphöra studera vidare och lära mera. Därmed var alla konferensdeltagare överens om att allt mekaniskt rutinarbete var omänskligt och något som mänskligheten borde befrias ifrån, (vilket redan Emile Zola ansåg på sin tid). Detta inbegriper naturligtvis inte skapande mänskligt hantverk.

Därmed borde även all politisk strävan gå ut på att först och främst understödja utbildning, skolväsen och universitet, boktryckning och kulturstöd. Bokförlag som bara trycker bestsellers för snöd vinnings skull är därmed betraktade och stämplade som kulturmissbrukare. Alla resurser som används rent kapitalistiskt för spridning av dålig litteratur (ex. pornografi), dålig musik (ex. hårdrock), dålig film (porr- och reklamfilm) och blaskpress borde i stället användas för bevarande och spridning av klassiker, uppmuntrandet av melodisk och harmonisk musik, satsandet på seriösa filmer och kulturtidskrifter. Detta ansågs som självklart av alla konferensdeltagare. Manifestets författare var Johannes Westerberg, det var författat på engelska och undertecknat av alla deltagare, och dess huvudinnehåll är här återgivet i sammandrag. Själv fann jag manifestet i sin helhet alltför tungt formulerat och belastat med upprepningar för att jag skulle kunna översätta alltsammans, ungefär som Gorbatjovs böcker om Glasnost och Perestrojka.

Darjeeling

Det glänser silver över nejden.
Silvret tilltar ständigt över höjden.
Silvret glänser intill bländande extas.
Där ligger berget över alla andra,
högt omstrålat av serenitet och himmelskt majestät.
Och byn, som ligger i dess skugga,
som ett barn av detta skönhetsparadis,
som lever av det höga Kanjenjungas återglans;
så generös är denna livgivande strålning
att den lilla byn direkt blir alla kullars drottning.
Kanjenjunga, du är kejsaren och majestätet,
men din stad Darjeeling speglar denna suveränitet
och blir bland drottningar den nog mest åtråvärda
genom att hon stjälar ens hjärta
och blott lämnar kvar den ljuvligaste nostalgi.

Darjeelingvistelsen fick en högst oväntad vändning. När jag anlände dit hade det varit oavbrutet vackert väder i 35 dagar. Med mig kom regnet, som höll i sig så länge jag stannade kvar. Nu är det inte särskilt roligt att vara inregnad i just Darjeeling, ty vanligen betyder varje regnskur ett strömavbrott i hela staden. Regn i Darjeeling betyder ett liv med stearinljus, och utomhus är man efter mörkrets inbrott lika hjälplös som en blind om man inte har ficklampa. Lägg till detta Darjeelings mycket invecklade stadsplan, där hela centrum är ett enda gytter av gränder av vilka inte en enda är rak. Försök sedan hitta en restaurang på kvällen i detta mörker i detta virrvarr. Om man en gång i Darjeeling passerar en idealisk vegetarisk restaurang och tänker: "Där måste jag äta nästa gång," så kan man vara säker på att man aldrig hittar tillbaka till den restaurangen mera. Man kan leta i evighet och bara uppleva att man tappar bort sig i nya gränder som man aldrig sett förut. Det finns mycket litet att orientera sig efter i centrala Darjeeling, som i alla fall är en ansevärd stad på 100,000 invånare, två tredjedelar av Lhasa.

I detta virrvarr satt man alltså inregnad medan man tvekade mellan att fara till Gangtok eller Kathmandu. Slutligen lyckades man få en bussbiljett till Gangtok på kort varsel, det blev en frenetisk morgon av spring mellan hotell och busstation, biljettkontor och packning, någon lunch blev det inte, och så satt man på bussen till Gangtok i Sikkim, där det skulle råda polisstrejk och oroligheter. Jag hade avrått från att försöka bege mig dit men åkte på vinst och förlust.

Vägen till Gangtok är makalöst vacker. Den slingrar sig upp för Himalaya längs med en underbart naturskön floddal som aldrig tar slut utan som bara blir vackrare hela tiden. På halva vägen far man över Teestabron, som bara ett fordon får fara över åt gången i högst 10 kilometers hastighet. Bron är förbjuden att fotografera.

Fyra mil från Gangtok passeras gränsen till Sikkim. Jag var den enda i bussen som inte var inhemsk, så jag kallades ut för kontroll av gränsposteringen. Jag hade tidigare granskats av militärkontrollen i Siliguri (New Jaipalguri) utan några problem. Men här visade sig nu plötsligt föreligga ett problem. "Var är ditt visum?" frågade mig officeren och blåddrade förgäves flera gånger genom mitt pass utan att finna rätt stämpel bland urskogen av gränspasseringsminnen. Själv blåddrade jag sedan lika förgäves på samma fåfänga jakt efter en visumstämpel. Jag hade ansökt om visum i oktober och fått det, men av någon anledning hade mitt visum sedan aldrig införts i mitt pass och givits mig till handa. Där fanns bara en stämpel som

godkände mitt intrång i landet men inget visum. Jag visade denna stämpel för officeren, men det var inget visum.

Här hade jag alltså kommit in i Indien utan visum, vilket inte upptäcktes förrän jag kom till Sikkim. Av någon anledning hade arrangören av min resa misskött min visumfråga så att jag visserligen fått visum men inte fått det med mig. Därmed var Sikkim stängt för mig och inte bara Sikkim utan även Nepal. Det gällde ju nu att se till att inte fler indiska myndighetspersoner fick upp ögonen för att jag befann mig i Indien olagligt utan visum. Om det gjordes sak av det kunde det sluta i ett ändlöst trassel av världens snärjigaste strul.

Därmed var jag även i Darjeeling olagligt, då formellt ingen utlänning fick komma till Darjeeling utan visum *och* vistelsetillstånd. Utan det ena kan man aldrig få det andra.

Jag kunde alltså varken bege mig till Sikkim eller till Kathmandu. Dock kunde jag inte klaga. Jag hade i alla fall fått se det mesta av den vackra resvägen till Gangtok, och militärerna och andra var mycket hjälpsamma i att skicka mig tillbaka. I Kalimpong fick jag en taxi tillbaka till Darjeeling, som jag alltså nu återvände till fullt medvetet illegalt. Bussbiljetten till Gangtok hade kostat mig 55 rupier (14 kronor), endast en fjärdedel av resan hade förmenats mig, och jag fick en taxi tillbaka till Darjeeling för 50 rupier (12:50 kronor). Jag gav chauffören 60 (15 kronor) och var glad över att få vara tillbaka i ett Darjeeling som nu tycktes börja klarna upp.

Fritidsresor hade alltså begått en ordentlig blunder i sin miss av mitt visumdokument och faktiskt därmed ordentligt saboterat min resa från början, omedvetet men oförlåtligt. Nu måste Katmandu och Gangtok vänta på mig till ett annat år. Johannes hade kunnat förse mig med en förfalskad visumstämpel, om jag vetat om det när jag var hos honom, men nu var det för sent. Beklagligt var att jag inte heller då passat på att besöka Kulu och Manali, vilket inte hade berett några problem från officiellt håll.

I anslutning till denna högst oväntade och smådråpliga visumkris vill jag översätta ett brev från Indien daterat 28.12.1993 från min gode vän Dipak Ghosh i Calcutta:

"Tack för din vänlighet att ihågkomma mig. Min högsta önskan i livet är att utveckla internationell kärlek och samförstånd, men denna uppgift är för stor för mitt korta liv; men du och jag och många andra kan åtminstone utveckla idén därom internationellt, så att det med tiden blir helt onödigt med både pass och visum för att resa från land till land. Det måste gå så, för fredens utbredning över världen är det enda som kan göra det möjligt för mänskligheten att överleva.

Jag har många goda idéer om hur man skall tjäna pengar för att kunna satsa dem på utvecklingen av sann internationell kärlek, vilket kommer att kräva storhängivenhet och stark viljekraft. Fyra punkter är vitala:

1. All nationellt bunden religion måste avskaffas.
2. Alla former av kultur måste respekteras.
3. All miljöförstöring måste avbrytas.
4. Alla rasmotsättningar måste överbryggas genom ett konsekvent genomfört system av internationella äktenskap. ("*Inter-continental marriage*".)

Allt detta är enkelt att säga men mycket svårt att genomföra i praktiken, då all politik står hindrande i vägen; men jag uppskattar mycket alla dessa hippies och musiker från väst för deras toleranta vidsynthets skull; de förenar på sitt sätt hela världen i en internationell kärleksanda, och det är kanske just de som kan förena hela världen genom kärlek och musik. Än en gång, tack för ditt brev, och det bästa jag

kan sända dig är min sanna kärlek och bästa välgångsönsknningar för hela din familj och alla dina vänner.

P.S. Min engelska är inte den bästa, och jag är glad om du korrigerar den. Rätta mig om jag har fel:

Somerset Maugham, Erich von Däniken, Jules Verne, Leo Tolstoj, Goethe, William Wordsworth, Shakespeare, Rabindranath Tagore, Jean-Paul Sartre och alla de andra, allt vad de har skrivit är bara kopior av mången okänd författare, och alla deras sanningar fanns redan i Bibeln, Koranen, Bhagavad-Gita, Ramayana eller Mahabharata, och alla de religiösa böckerna är bara återsken av antika försvunna civilisationer såsom Veda- och Inkakulturen med andra förlorade civilisationer som alla förstördes genom våldets dårskap och vanvett. Detta är min åsikt, och det är vår uppgift och vårt ansvar som tänkande människor att motverka allt våld så att kärlekens och fredens tidevarv någon gång äntligen kan inledas."

Först efter dessa strapatser och motgångar kände jag mig mogen för att våga uppsöka min gode vän från förra året Sri Ram. Skulle jag hitta honom? Det första försöket på förmiddagen misslyckades. På eftermiddagen försökte jag mera metodiskt fråga mig fram. Alla ville hjälpa mig men ingen kände honom. Det verkade som om han hade försvunnit och aldrig existerat. Då kom en yngling på att det måste vara palmisten, han som spår i händer, som bodde högre upp på sluttningen närmare Fredspagoden. Jag försökte där och hittade honom. Det var bara det att han aldrig hade spått i någons hand.

Han blev mycket glad över mitt oväntade besök och bjöd genast på te hinkvis och middag. Han hade inte fått mitt brev under året och således inte heller de pengar jag skickat honom, men det var möjligt att de väntade på honom hos hans son i sydligaste Indien. Vårt samtal var hjärtligt och animerat, och jag fick rätta hans senaste noveller. Han hade tydligt gjort framsteg sedan senast, överst i hans senaste trave nya böcker låg en Thesaurus, Bröderna Karamasov, en lärobok i hebreiska, Maupassants noveller och Robert Burns dikter. Denne fenomenale man behärskar hindi, urdu, sanskrit, persiska, arabiska och engelska men vill helst bara hålla sig till engelska. Han har vandrat omkring i hela Indien och kan hela sitt land och alla dess folk utantill, han har blivit slagen av poliser och mörbultad av etablissemanget hela sitt liv, han är helt självlärd och har ett universum av livserfarenhet och sund naturfilosofi att bjuda på. Han var gladare i år än förra året och verkade yngre än någonsin, men han börjar se sämre och har redan starka glasögon, vilket bekymrar honom en aning. Han är i övre femtioårsåldern men är i god form och har alla tänder i behåll. Flera av hans senaste noveller var underbara, och det var mycket lärorikt att få se andra besökare i Indien från Europa genom hans ögon och hur han upplevat dem. De flesta européer i Indien verkar för hinduerna som arroganta och viktiga, självupptagna stroppar som aldrig kan koppla av och som är mycket misstänksamma, rädda och snarstuckna. Lyckligtvis fanns det emellertid undantag.

Han har en specialitet som han är unik för. Med sin oöverskådliga erfarenhet av alla tänkbara missförhållanden i Indien kan han i en enkel komposition presentera något politiskt eller religiöst spørsmål som mynnar ut i ett olösligt problem som ställer hela ifrågavarande politiska eller religiösa etablissemanget på huvudet. Dessa kritiska essayer kan vara ytterst obehagliga i sitt sätt att sätta fingret på den sjuka punkten. Exempelvis beskriver han i en novell en paradisisk sjö som upptäcks av turismen. Först kommer det bara några harmlösa vandrare dit, sedan börjar turisttrafiken, sedan börjar man såga ner träden för att bereda plats åt varustånd och kommers med krimskrams och coca-cola, sedan börjar trafiken komma, man måste dra fram en bättre väg och bereda plats för hotell och busstrafik, kalhyggena fortskrider, sedan kommer grävskoporna och sprängningsmaskinerna, man börjar spränga bort klippor och berg som står i vägen, och till slut är paradissjön förvandlad

till ett indiskt socialt kaos med smuts och elände och miljöförstöring som bara sprider sig mer och mer, borta är då redan alla de exotiska fåglarna, den sällsynta faunan och den naturliga friden, som är avlöst av skrällande rockmusik. I den mån det finns några trän kvar är de sjuka eller döende. Och turisterna börjar tröttna på hålan, som inleder sin oändliga ekonomiska och sociala nedgång.

Detta är tyvärr också själva Darjeelings historia. Första gången man kommer dit märker man det inte, men andra gången upptäcker man de djupa såren i naturen. Framför Tiger Hill, till exempel, är stora arealer skog skövade bara för att göra synfältet bättre för turisterna; inga träd får ju stå i vägen när turister kommer för att betala för att få en utsikt. Tiger Hills turistjippo är sedan rena cirkuskarnevalen. De kommer i tusental och trängs och tutar och dånar med sina bilar till ackompanjering av skrällande rockmusik, (olika från olika bilar som blandas med varandra i olika tonarter och rytmer som skär sig,) och står sedan där och velar i två timmar medan de fryser i väntan på soluppgången. Ett av världens vackraste och unikaste naturspektakel är sålunda förvandlat till ett hysteriskt oredigt cirkusjippo. Naturen kommer bort alldeles.

I Darjeeling har utvecklingen varit smärtsam och ibland lett till tragiska kravaller. Sålunda gick Röda Korsets hus upp i lågor för några år sedan liksom det väl situerade Hotel Mount Everest. De har inte restaurerats, ty oron är ständigt latent, Darjeeling är en stor stad som trängs på en liten klipphylla, trängseln i centrum är värre än i Benares, och vid de värsta sociala eruptionerna förlorade 200 människor livet och blev tusentals hem förstörda. Utvecklingen... befolknings-explosionen... fattigdomen... trångboddheten... den ständigt ökande turisttrafiken... - allting mynnar ut i en ständigt accelererande miljöförstöring, som aldrig kan repareras. Darjeelings Röda Korshus och ruinerna av det ståtliga hotell Mount Everest är som tronande monument över denna mänskliga tragedi.

Likväl är Darjeeling en av Indiens mest fantastiska städer. Där möts Tibet, Nepal och Bengalen, det är ett forum för alla Asiens idealismer, där har Tibet en stark sak samtidigt som alla andra religioner etablerat sig där genom stiftelser och intressanta samlingsplatser, för resenären är det en språngbräda mot hela Himalaya med Sikkim och Nepal inom en armlängds räckhåll, och sceneriet är unikt och oöverträffbart - i vackert väder. Det bör framhållas att alla de bästa restaurangerna, hotellen och affärerna är tibetanska. Bland restauranger kan jag speciellt rekommendera Lhasa Restaurant, bland hotellen Shamrock (tibetanskt) och vandrarhemmet (tibetanskt), och alla kuriosa-affärer är tibetanska. Frihetsrörelsen för Tibet är starkare här än Gurkharörelsen för ett självständigt Gurkhaland. Gurkorna har kommit av sig genom dumma våldsmetoder och överdrifter, men den tibetanska frihetsrörelsen har kanske ingenstans en mera pålitlig moralisk grund än här. Den närmaste vägen till Lhasa från Indien går här genom Sikkim, vilken var en av de vägar som Dalai Lama kom till Indien längs, fast han flydde längre österut över Tawang. Här finns även flera tibetanska flyktingkolonier med utsökta konsthantverk att bjuda på.

Från Darjeeling till Guahati i de nordöstra territorierna, sällan besökta av västerlänningar, och här finns en helt ny värld att upptäcka. Guahati, den största staden och centralorten för hela Assam, är stort som Malmö och har ungefär samma stadsplan. Den ligger vid södra stranden av Brahmaputra, som ger staden all dess skönhet. En strandpromenad både längs den västra och den östra delen av staden rekommenderas, det händer hela tiden saker längs floden, som påminner om Mississippi, och strandlivet är lika pittoreskt som vid Benares och Patna. I den zoologiska trädgården kan man hitta den indiska noshörningen (längst bort) med den afrikanska noshörningen som granne intill. Båda har det relativt bra med stora inhägnader, medan naturligtvis de flesta andra djuren (och särskilt lejonerna) bara tillbringar sina dagar med att gå av och an innanför buren i en desperat och fåfäng

längtan ut. Här finns även vita tigrar, en indisk specialitet som upptäcktes först 1951, och snöleoparder. Intill ligger den botaniska trädgården som inte har några pinsamheter att uppvisa. Annars är ju i princip alla zoologiska trädgårdar rena djurplågeriuppvisningar.

Det märkligaste med Guahati var dock att jag var den enda vita mannen som sågs till i hela staden. Västerlänningar förefaller ovanliga här, och fördelen med det är att man slapp bli trakasserad. Väl blev man betraktad med intresse av varenda människa, men inte en enda betraktade en som en utpressningsmöjlighet. Troligen är det så överallt i de nordöstra territorierna, varför det vore tacknämligt att återvända hit och utforska landet närmare, framför allt Shillong, "Indiens Skottland". Även Imphal vore intressant att besöka bara för att uppleva de omständigheter som den oförglömlige Max Chablon lämnade denna världen under, och givetvis det kristna Nagaland. Alla dessa länder gränsar till Burma, som också är ett land som ropar på hjälp och där det finns mycket att uträtta framför allt politiskt.

Knappt hade jag börjat fantisera och drömma om Imphal, så fick jag till rumskamrater ett glatt sällskap unga soldater som bjöd på indisk rom, som faktiskt inte var så dålig. Den indiska whiskyn lär vara opålitlig och kunna smaka allt från champagne till ricinolja, men dessa kamrater höll rommen som en mer pålitlig vara, och jag övertygades av deras konkreta argumentering med ovedersägligt bevis ej utan verkningar. De skulle alla till Imphal. En av dem hade aldrig sett en engelsman förut och var så intagen av sin upplevelse av mig att han bad mig följa med till Imphal. Tyvärr måste jag tacka nej både av tidsskäl och praktiska skäl: jag hade redan med byråkratisk möda lyckats försäkra mig om en platsreservation till Calcutta, och, som sagt var, i saknad av visum var jag egentligen portförbjuden redan i Guahati, och Imphal hörde till de mest förbjudna nejderna i Indien i synnerhet för utlänningar. Han lämnade mig dock sin adress och bad mig verkligen komma till honom i Imphal ett annat år när jag hade mera tid. Sedan drog de fem unga soldaterna ut på en whiskyruna i staden medan jag lämnades åt mitt tåg.

Resan till Calcutta tog 26 timmar och erbjöd mycket positivt resällskap. Ovädersmolnen hängde fortfarande över Darjeeling och Kanjenjunga, så ingenting lockade mig att stiga av i Siliguri: Indien tycks vara drabbat av en sällsynt eftermonsun. En av resällskapet hade varit i Tawang i närheten av Tibet i den västligaste delen av Arunachal Pradesh, ett stort buddhistkloster på 3000 meters höjd som utlovade ett intressant besöksmål i framtiden. Två damer kom direkt från Gangtok och förhörde mig noga om Tibet. Den ena var mycket angelägen och vacker och fick mig att prata mig fullständigt hes om Tibet, då hon ställde mig många frågor. Hon ställde sig kritisk till att tibetanerna inte tycktes göra någonting själva åt sin sak. Hon menade att de bara såg på när deras kloster förstördes och förföll och väntade sig att resten av världen skulle göra allt för dem. "Men vad kan väl buddhistiska munkar och nunnor göra när kineserna kommer med flygplan och bombar deras kloster?" invände jag. "Hur kan väl ett pacifistiskt folk försvara sig mot k-pistar och tanks? Det enda de kan göra är att sten för sten långsamt bygga upp sina kloster igen när kineserna förstört dem färdigt, och det tar tid, då kineserna inte ens låter dem få ha sina pengar och ännu mindre rörelsefrihet eller rätt att arbeta med vad de vill och bäst duger till." Och så höll vi på tills jag var fullständigt hes. En yngre man i samma kupé blev det sedan som gav mig nattkvarter i Calcutta.

Tåget var då tre timmar försenat och kom fram efter midnatt till Sealdah-stationen, där det inte gick att få något "*retiring room*", vilket var lika bra det, då standarden på denna station var anmärkningsvärt låg även jämfört med vanlig Calcuttaslum. Min reskamrat bodde emellertid i närheten, och han tog mig in i sitt hus utan några reservationer. Det var ett vackert hem i tre våningar, och familjen härstammade från Ramakrishna - han och hans fru jämte Vivekananda hängde på väggen tillsammans bland övriga släktingar. Min vän var enda barnet, och hans

onkel var pensionerad och gick hemma hela dagarna medan båda föräldrarna arbetade. Min unge värd var själv ingenjör.

På morgonen försökte jag få tag på min Calcuttavän från förra året, men telefonnumret han hade lämnat förde mig till en dam med samma namn som inte kände till honom. Tydligt var han en bror till hennes man som bara kom och hälsade på någon gång då och då. I brist på annan adress hade han lämnat sin brors adress, och hans bror kändes tydligt inte vid honom. Ytterligare ett komplicerat indiskt mysterium.

I stället träffade jag på två andra intressanta herrar. Den ena hade en dotter inom den indiska televisionen i Delhi, och han blev eld och lågor över konferensen i Simla, som just rörde hans specialområde: motsättningarna mellan I- och U-världen, den nya kolonisationen av tredje världen genom videovåld, rockmusik och coca-cola, den skandalösa vapenindustrins globala korrupktion och fördärv för vars skull president Kennedy och Olof Palme blev skjutna, och så vidare. Han visste mycket om saken.

Den andra var läkare hos moder Teresa, vars sjukhus jag passerade, där han arbetade nattetid. Jag passerade det under dagen på väg till *College Street*, där Indiens främsta och flesta bokaffärer finns, och vi hade ett intressant samtal om kristendom, aids och läkarvetenskapen. Han trodde inte på några medicinska metoder mot aids utan ansåg att denna världsfara endast kunde komma åt längs andra mer esoteriska vägar. I samma veva kan jag rekommendera restaurang *Khalsa*, ett utsökt ställe drivet av sikher, där jag hade mitt bästa mål mat hittills i Indien. De hade en träffande slogan: "Vi tror bara på Gud. Alla andra måste betala kontant." För första gången i Indien orkade jag inte med allt jag fick på tallriken, fastän det bara var vegetariskt.

Genom en kuriös tillfällighet råkade jag ständigt ut för jippon vart jag än reste i Indien. I Delhi och Simla var det valrörelse med buller och bång och pamp-tillställningar med utgångsförbud i huvudstaden till följd av alla valkalabaliker, i Darjeeling var det Gurkharörelser och kommunister i farten, i Guahati drällde det av tungt beväpnade soldater som till och med satt vakna i tåget och bevakade det mot bomber och terrorister, som om många sådana just hade smält av, och i Calcutta var det Kalis fest, dödens gudinna, med ren karnevalyra och fyrverkerier hela natten. Vad följer sedan? Lyckligtvis blir det ingen ny Kumb Mela i Allahabad med miljoner nakenbadare i Ganges samtidigt förrän om åtta år anno 2001. Men då! Vilket beach-party! 1989 tog man för givet att minst 200,000 skulle trampas till döds i oredan, när alla miljoner skulle hoppa i plurret samtidigt, men tragedin uteblev, och det blev bara plaskfest till tusen för hela slanten utan en enda incident.

Men hör och häpna inför denna bengaliska middag! Jag bjöds på middag av mitt värdfolk, men det var en högst säregen middag. Den bars upp på mitt rum där jag fick inta den i ensamt majestät i husets tornrum medan familjen åt för sig själva där nere. Den bestod av två kokta ägg, två sandvikare, två bananer och en hel flaska rom (42,8%) av berömlig indisk kvalitet, bästa tänkbara medicin mot allt möjligt. De hade alltså bemödat sig om att skämma bort mig med en riktigt engelsk dålig kvällsvard, och den smakade fullständigt pyton - utom rommen. Smörgåsarna vägrade jag äta, och när jag tillfrågades varför svarade jag rättfram: "Det enda bröd jag äter i Indien är indiska chaupattis!" Och de hade inte vågat servera mig sådana eller någonting indiskt! Dock var jag tacksam för rommen, som både gjorde och mådde gott inombords, medan hela Calcutta dånade av festligheter, fyrverkerier, karnevaler, nattliga dansriter och ett folkmusikliv utan motstycke - dödens gudinna Kali var tydligt en enbart rolig dam, så rolig, att det är för hennes skull som alla *suttees* offerar sig, (indiska levande änkor som låter bränna sig levande på sin makes bål. Det är olagligt men förekommer alltjämt. Varje gång det händer blir det eviga diskussioner i pressen, då det alltid finns de som hävdar att *sutteen* var frivillig och de som påstår motsatsen. Hela sanningen blir aldrig helt klargjord, varför

diskussionerna och de juridiska turerna fortsätter i det oändliga, som om det inte räckte med att änkan redan hade bränts levande.)

En hel flaska rom, och ett helt Calcutta utbrett framför mig i total festyra, - fest och rus överallt, en glädje utan gränser, en total lössläppthet till gudinnans ära, en universalberusning utan måtta eller någon begränsning i en av världens största och fattigaste men även mänskligaste städer - min indiska lycka var fullkomlig.

Naturligtvis blev Calcutta en enastående höjdpunkt men tyvärr också en vändpunkt. Dagen därpå (efter en rehabiliterande riktig bengalisk frukost - och vilka läckerheter!) var jag helt slutkörd, och vanliga överansträngningssymptom började visa sig. Aptiten tog slut, magen vände sig, man orkade ingenting, och det hör även till saken att det tyvärr inte finns något syre i Calcutta. Hela den 30 timmar långa tågresan till Madras låg jag som ett paket och orkade inte ens titta ut en enda gång. Matsmältningsapparaten var kvaddad, i stället för naturliga funktioner hade man i ändan en inbyggd lavemangsspruta som sprutade åt fel håll när den själv ville, och runt en sjuk västerlänning i Indien samlas genast gamarna. Konduktörerna skulle ha extra betalt för att jag alls fick åka med, lustiga bengaler ville hålla i mig whisky som den enda verkningsfulla medicinen, andra stal min plats, ens svaghet var bara skäl till att förakta en sådan där vit förtryckare, det går an att bli sjuk i Indien om man inte reser ensam, men om man reser ensam bör man inte bli sjuk i Indien.

I Madras var det fullbokat i stationens alla vilorum och gästsängar, och att i ett prekärt tillstånd ge sig ut på stan (Indiens fjärde stad med fyra miljoner invånare, stort som Rom,) för att börja leta hotell var inte att tänka på. Det var bara att resa vidare.

Efter denna långa dag av enbart tribulationer slog det mig plötsligt, att det var precis ett år sedan den traumatiska aids-konferensen hos doktor Singh i Varanasi, som avbröts av hans sista epileptiska anfall, vilket medförde döden. Sedan dess hade även Max Chablon gått ur tiden. Det var nästan som om jag hade doktor Singh med mig och flåsande i min nacke. Plötsligt blev upplevelserna av honom så levande för mig igen, och jag beklagade att vi tre som återstod av hans sällskap, jag, Kim och Johannes, inte hade kommit överens om att sammanstråla igen just denna dag för att helighålla minnet av doktor Singh. Sannolikt tänkte Kim och Johannes samma sak, och de kanske också kände doktor Singh flåsande i nacken.

Efter den rekapitulationen vågade jag inta en enkel kvällsvard av bara ris och *curd* - och vilken festmåltid det var! Åtminstone kunde jag ju äta! Och jag lämnade Madras för andra gången utan att ha fått se dess Thomaskatedral (där aposteln Thomas är begravd) men med tämligen gott intryck av det smidiga och välordnade Madras.

Förvånansvärt många hinduer är helt negativt inställda till nobelpriset. En bad mig till och med framställa det förslaget till Svenska Akademin att upphöra med att dela ut det. I viss mån har de rätt i sin argumentering. De menar att Alfred Nobel instiftade sitt pris bara för att plåstra över sitt dåliga samvete - han hade ju bara gjort sin förmögenhet på T.N.T. som framför allt gav vapenindustrin luft under vingarna och inledde hela bomb-eran. Dessutom menar man i Indien att framför allt litteraturpriserna har missbrukats, då alla världens bästa och mest klassiska författare aldrig fått mottaga dem (som Tolstoj, Tjechov, Gorkij, Conrad, Greene, Graves, Maugham, Zweig, Ibsen, Strindberg, Waltari, Feuchtwanger, Brecht, Moravia, Wells, Shute, m.fl.). En indier som förde denna argumentering stödde sig på en artikel av Irving Wallace, där denne författare intervjuat nobelkommittémedlemmar och fått överraskande svar av dessa på varför just klassiker som ovanstående förnekats priset: de var för gammalmodiga, för konservativa, de passade inte medlemmarnas smak, dessa hade någonting personligt emot dem - allt kom fram utom sakskalet.

Mitt främsta försvar för nobelpriset är att det lyckligtvis finns ett alternativt nobelpris, som utdelas just som kritik och protest mot missbruk av det stora nobelpriset. Dessutom kan framför allt fredspriset försvaras, då faktiskt genom detta pris många välförtjänta idealister fått ett stort tack som lön, såsom moder Teresa av Calcutta, Dalai Lama, Henri Dunant och en oändlig skara i en lysande församling av mänsklighetens hjältar. Om litteraturpriset har misslyckats i många fall så kompenseras detta av hur ofta fredspriset har lyckats.

Många andra hinduer kan aldrig bli kloka på varför västerlänningar reser till Indien. Många ställde mig frågor som: "Varför kommer ni till detta eländiga land när ni har det så mycket bättre hemma hos er? Vad finns det för er att hämta i detta helvete?" Och jag får höra åsikter om att Gandhi och Nehru var dårar som kämpade för att få bort engelsmännen när engelsmännen skötte landet mycket bättre än hinduerna: de höll ju ihop ett indiskt imperium som överträffade både Akbars och Ashokas, medan splittringen i Indien, Pakistan, Ceylon, Burma och Bangla Desh bara lett till kriser och krig som engelsmännen ensamma kunnat undvika. "Engelsmännen borde ha varit glada åt att få slippa Indien med all dess hinduiska oreda. I stället kommer ni tillbaka som multinationella företag och hippies, som om ni inte hade fått nog av oss redan."

Frågan är svår att besvara, och jag kan bara svara för mig själv. Jag tror att hela mänskligheten kan ha mycket att lära av Indien. Här finns tankar, gammal vishet, överlevnadskonst och en samarbetsförmåga som det inte finns maken till i väst. Naturligtvis existerar det indiska helvetet också, det får varje vomitageresenär minsann erfara förr eller senare och kanske mest under kvalfulla provningar på latrinen, men det finns också ögonblick då Indiens skönhet överträffar allt. Den gamle Indieveteranen Mark Tully skriver i sin bok inför en upplevelse av Ganges: "Det var ett av dessa moment då det stod helt klart för en att man aldrig någonsin skulle kunna lämna detta land." Dessa ögonblick av oändlig tjusning binder en till sig med en kraft som bara kan mottagas med total underkastelse. De inträffar sällan, men de är desto starkare.

Min enda invändning mot Mark Tullys mycket sanningsenliga, konkreta, uppriktiga och konsekvent dokumentära skildring av sitt Indien är hans depreciering av det engelska språket. Faktum är, att det är bara det engelska språket som håller ihop den indiska unionen. Det stora folkspråket hindi talas inte ens av hälften av landets befolkning, och den hinduistiska religionen kan inte heller förena landet, då muslimer, buddhister, kristna, sikher, jainister och andra inte kan acceptera hinduismen. Det är även bara det engelska språket som skulle kunna återförena till exempel Indien med Pakistan och Bangla Desh med Västbengalen. Många hinduer strävar därhän, och all positiv strävan i Indien kräver det engelska språket. Kolonialismen och det brittiska imperiet är borta, men det engelska språket spelar en mycket större roll som internationellt språk i världen än vad någon brittisk politik någonsin gjorde. En betoning av språket hindi eller av hinduismen som religion kan bara leda till ökad splittring i Indien.

Min återhämtning efter överansträngningen i Calcutta tog tre dagar. Först mot kvällen i Bangalore den tredje dagen slutade det nyckfullt spruta, man kunde stå på benen igen, man var inte längre ett offer, spänsten och initiativet började återvända igen, och på kvällen i Bangalore kunde jag för första gången på tre dygn åter inta ett normalt vegetariskt mål mat. Hur många kilon krisen hade kostat mig kunde jag tyvärr inte ta reda på, men tretton måttlösa diarréer under tre dygn kostar på. Aptiten återvände inte förrän i Goa det femte dygnet efter krisen.

Under dessa sista hektiska resdagar på mellan två till tre tusen kilometer i skakande primitiva sjögångståg från Calcutta till Goa träffade man på ett myller av karaktärer. I den allmänna sovsalen på Bangalores station löpte konversationen och

diskussionerna stafett, då man knappt förlorat en intressant samtalspartner ur sikte förrän det genast dök upp en ny. Alla dessa intressanta människor var dock så många, och jag var så trött, så det var omöjligt att dokumentera alla samtalen. Till de tre intressantaste hörde dock en gammal affärsman i Bangalore, som redan vistats tio dygn i sovsalen under samtal med alla tänkbara olika resenärer, och som enbart hade gott att säga om engelsmännen och deras roll i Indiens historia. Han menade definitivt att splittringen i Indien, Pakistan, Burma, Ceylon och Bangla Desh enbart var hinduernas och framför allt de indiska muslimernas eget fel och inte alls ett resultat av brittisk "söndra-och-härska-"politik. Han menade att Indien fortfarande var beroende av kontakten med den anglo-saxiska stabiliteten och högre utvecklade logiken för sin existens.

En annan var en kristen socialarbetare som bedrev ett väldigt projekt med att försöka samla Indiens tiggarbarn i rätt fålla så att de skulle få utbildning och skolas till konstruktivt arbete. Bara i Bangalore, som ingalunda är en av Indiens största städer men däremot en av de rikaste, finns det cirka 50,000 tiggarbarn utan hem eller föräldrar eller någon som tar hand om dem. De måste klara sig själva eller låta sig uppslukas av någon maffia. Han lovade skicka mig en rapport över sin verksamhet, och jag hoppas att han gör det.

Den tredje var en sjöman i Goa som sett hela världen och kände alla länder. Inget land var emellertid bättre än Indien. I Skandinavien och USA var livet omänskligt dyrt, där kunde ju ingen vanlig mänska leva, medan det värsta av alla länder menade han att var Cuba. Där fanns varken mat eller pengar. Där fanns bara Fidel Castro som en gammal bromskloss på hela nationen. Jag gav honom naturligtvis rätt i att denne gamle urmodige herr Castro borde pensioneras på ett effektivt sätt.

Förvånansvärt många indier var initierade i EG-frågan och intervjuade mig ivrigt om allt vad jag visste om de senaste skeendena. Alla var de överens om att EG behövdes som motvikt mot det alltför mäktiga och farligt dominanta Amerika. Endast en indier träffade jag som var helt okritisk mot Amerika, och det var en mycket gammal man. Alla andra uttryckte tvivel och farhågor beträffande den amerikanska dubbelmoralen, brottsligheten, (Miami är ett mycket osäkrare ställe än Calcutta,) och den brutala skjutjärnspolitiken, (principen att skjuta först och undersöka saken sedan, vilket bl.a. ledde till forceringen av Hiroshima- och Nagasakibomberna). I Indien känns Amerika som en oberäknelig muskelknutte som har mera kraft än förstånd och vars krafter är så betydande att de inte alltid är hälsosamma för omvärlden. Alla dessa indier som ifrågasatte Amerikas mogenhet som ensam världsledare var mycket intresserade av Simla-konferensen och dess rön.

Som sagt var återvände aptiten i Goa och jag blev normal igen. Jag återfann mitt ställe från förra året, där jag åtnjöt en sådan minnesvärd avskedsbankett då, och jag firade nu dubbelt. Så gott hade jag inte ätit sedan på Khalsa i Calcutta. Den bengaliska maten skämmer bort en direkt, efter Calcutta hade jag levt i ett vacuum av försmäktande saknad, men i Goa var krisen överstånden. Festmiddagen i Khalsa hade kostat åtta kronor. I Goa kostade den bara sex. I Sverige hade liknande middagar ute kostat 200-250 kronor minst.

Liksom förra året satsade jag min sista indiska vila på ett reträttrum för mig själv på järnvägsstationen. Det kostade 60 rupier (15 kronor) och inkluderade säng, lakan, kudde med dynvar, garderob, två fåtöljer, boudoir, skrivbord, badrum med dusch och vattenklosett utom lavoar och fläktar i taket. Det var bättre än något av resans tre hotellrum och nästan hälften så billigt som det billigaste av dem.

Trots förekommande budgetsabotörer även detta år samt andra större utgifter som bussresor och uppköp så höll budgeten, som var på 200 rupier (50 kronor) om dagen. Jag behövde inte växla mer än en enda gång, och sammanlagt konsumerades endast 3800 rupier (950 kronor) på tre veckor. I Sverige lever jag på 70 kronor om dagen som jämförelse. (Det indiska tågkortet och löpande räkningar i Sverige är ej

medtagna i dessa kalkyler utan endast dagliga kontanta betalningar.) Och så frågar mig alla avundsjuka svenskar: "Hur kan du väl ha råd att resa utomlands?"

Det återstår att summera resan. Varje resa har sin kris, och alla ens erfarenheter är aldrig tillräckliga inför ödets ständigt nya överraskningar. De första två veckorna klarade sig hälsan förvånansvärt väl, och inte förrän efter alla resans viktigaste programpunkter uppstod de första magbesvären. Dock väntade man sig inte att bli förkyld i Indien. Den nattliga dragiga trånga bussresan från Simla till Delhi gav fröet till en förkylning, som dock inte bröt ut på allvar förrän i Assam efter en lång svettig dags promenader omkring i hela staden och misstaget att därefter ta en kall dusch. Det var oundvikligt, ty det fanns inget varmvatten. Dagen därpå kulminerade förkylningen när jag helt tappade rösten. Därefter kom överansträngningen i Calcutta - tolv timmars vandringar i en tolvmiljonstad utan syre - med åtföljande kvaddad matsmältningsapparat.

Egendomligast var dock missödet att i Sikkim råka ut för det faktum att ens indiska visum inte existerade. Detta hade kunnat resultera i helt beskuren rörelsefrihet och till och med utvisning omedelbart, men det var illa nog att därmed Sikkim och Nepal förblev stängda för mig. Det var på ett liknande sätt som Johannes karriär som framgångsrik dokumentförfalskare började. Någonstans i någon muslimsk sovjet-republik råkade han ut för att någon myndighet slarvat med hans dokument. Han fick helt enkelt retuschera arbetet för att kunna fortsätta, och så var han inne på den linjen och är väl idag en expert.

Om Kim, den andra huvudpersonen bland mina vänner i Indien, borde jag även berätta något. Han hör till en gammal rik buddhistisk jordägarfamilj i Bihar, och han har fått den bästa tänkbara utbildning delvis i Europa, i Oxford, Heidelberg och Lund. Han talar alltså svenska men med en viss skånsk brytning, vilket man inte väntar sig av en *bihari*. Det händer ibland att han återkommer till Europa, hans intressen är enbart internationella, och han har kontakter överallt. Hans riktiga namn är inte Kim, som bara är ett gammalt smeknamn från barndomen, men han är mycket mån om att inte figurera offentligt med sitt familjenamn. Det kan ha att göra med hans familjs sedan sju-åtta århundraden känsliga ställning i Bihar efter buddhismens tillbakagång.

Ett av resans sällsammaste ögonblick var dock mitt återseende med Sri Ram i Darjeeling. Ingenting hade kunnat glädja honom mer än att jag bara dök upp och hälsade på honom direkt i hans tarvliga hydda med jordgolv i ett rum utan kök med härd på golvet och hela rummet fyllt av bara böcker och en säng för honom och hans lilla hustru. Det var ett mycket kärt återseende som jag aldrig hade velat missa för allt gott i Indien.

Resans vackraste upplevelse var dock Bodhgaya. Ingenstans i Indien har jag någonsin blivit så väl emottagen som där, och likväl var jag en fullständig främling. Den översvallande välvilja och godhet som jag mötte där kan bara förklaras på ett sätt: på något sätt måste de ha känt på sig att jag inte var främmande för buddhismen. Till och med mannen i entrén som tog avgifter för varje kamera av varje turist vägrade ta emot någonting av mig, fastän jag ville betala helt frivilligt. Och av min ögonblickligen gode vän *Shahabuddin* fick jag till och med pengar till skänks för både rickshawskjuts och entréavgift, som om han såg det som en skändlighet att jag skulle behöva betala själv.

Den stora lyckträffen var dock Calcutta, att råka ut för att bli inbjuden till ett hem bara några hundra meter från Sealdahstationen, och att denna familj var samma familj som Ramakrishnas - man ramlade rakt in i hjärtat av Indiens finaste kultur, - vars hem är Calcutta.

Och så alla dessa festivaler som förföljde en vart man kom. Även i Bangalore var det fyrverkerier hela kvällen, och tydligen var det någon särskild fest den 13-14 november. I Goa var det stor kulturfest på stränderna med knutpunkt på Miramar

utanför Panjim med utställningar, föreställningar, blomfest och marknadsfest, en sorts mat- och kulturfestival från 17 till 21 november. Så man kom till ett Indien i valyra och lämnade Indien berusad av festivaler som tycktes vidta på nytt från början för varje ny delstat man kom till. Bara borta i Assam och i Darjeeling var det någorlunda lugn och ro men i stället full militär beredskap. Kronan på verket av alla festivalerna var förstås den vidunderliga Kali-festivalen i Calcutta. Staden har ju sitt namn från denna ej helt rumsrena dödsgudinna. Kalighat, det ursprungliga namnet på stället där den engelska staden växte upp, betyder 'stället där gudinnan Kali badar och rengör sig'. I skuggan av denna makabra människoooffersfrossande dödsgudinna och hennes riter för att rena sig själv har alltså Calcutta vuxit upp till en av världens största städer, till en av dess värsta slumstäder, till någonting så unikt i stadsväg som ett samhälle med seglivat kommunistiskt demokratiskt styre, till det brittiska imperiets andra stad (som sedan länge är större än London), och till den sista staden i Asien som vidmakthållit hand-rickshawen, alltså en kärra på två hjul för passagerare som drages av en springande (vanligen barfota) man. Calcutta har försökt avreglera denna trafik, men alltför många i Calcutta förtjänar sitt levebröd på att springa omkring som mänskliga hästar, så att avreglera denna trafik skulle väcka ett ramaskri och orsaka en förödande massarbetslöshet som ytterligare en plåga till Calcuttas tusentals andra.

Tips till andra Indienresenärer:

Om du råkar ut för sprutdiarré, så är det dumaste du kan göra att kämpa emot. Hjälp till i stället. Magen kämpar för att rensa ut något, och då är det bara att dricka mycket och låta det spruta, - ju mer desto bättre. Det enda som hjälper emot det är ris. Äter man bara ris kan man räkna med förstoppning, men ris med *curd* är en gyllene medelväg. Dessutom är det gott.

Res inte till Calcutta om du har något på gång. Res bara dit om du är helt frisk, och så fort du känner dig sämre är det bara att lämna staden genast. Kommer man till Calcutta det minsta sjuk kan man bara bli sjukare, och en frisk västerlänning kan knappast räkna med att få förbli frisk i Calcutta särskilt länge.

En av de pålitligaste restaurangkedjorna i Indien heter *Goenkar*. Den finns i nästan varje stad, dess kök är från Punjab med måttlig kryddning, och man kan få både vegetarisk och ovegetarisk tali (ris med flera sås- och grönsaksalternativ med obegränsad påfyllning).

Och så har vi Johannes båda gyllene dietregler: Ät hellre något för litet än det minsta för mycket. Hellre en god aptit som aldrig blir mättad än ofrivilliga offer på latrinen.

Det känns på något vis rätt att komma till och lämna Indien via Goa. Här grundades den första europeiska kolonin redan 1510, det var portugiser som skapade det första europeiska monopolet över den Indiska Oceanen - fransmännen och engelsmännen kom långt senare. I Gamla Goa en bit inåt från Panjim härskade den stränge Alfonso Albuquerque över det första europeiska indiska imperiet, som då var utan annan europeisk konkurrens. Det var holländarna som sedan först började konkurrera och slå ut Portugal. Och Goa känns fortfarande som det mest europeiska i Indien. Det var den sista europeiska kolonin som återlämnades (för bara 32 år sedan), och kristendomen har sitt starkaste fäste här. Alla kyrkor är i ljuvlig portugisisk stil med mjuka fasader, låga tak, runda bulliga pelare och utförda i en bländvit renhet. Portugisiska hör man knappast längre, de inhemska språken är tre till antalet, men alla kan engelska. Engelsmännen lät portugiserna hållas i Goa, men när indierna drev ut portugiserna 1961 blev det snart engelskan som drev ut portugisiskan - tyvärr.

Och vad hittar väl då inte dessa indier på till min avskedsmiddag? Jag gick tillbaka till Prabhat (mitt Vascoställe till vänster från stationen 100 meter) och intog

min sista indiska vegetariska middag. Jag var väntad, och alla ville passa upp på mig, jag fick hela tiden påfyllning, och vänligheten bara accelererade. Så betalade jag och skulle bryta upp. Vad presenterar de för mig då? En avskedspresent! Jag hade inte haft någonting med mig från Sverige åt dem, men de ville nödvändigt ge mig en dyrbar kulspeppenna med ett rött hjärta på genomborrat av en pil, och där pilen träffar hjärtat var en liten glasdiamant - som tecken på helt okända indiars tillgivenhet för en helt främmande europé. Plötsligt kändes Indien och Europa så nära varandra. Det var djupt rörande, och onekligen angår Indiens och Europas öden fortfarande varandra. Åtminstone angår Indien mig och det ännu mer efter denna andra resa än vad det redan så definitivt gjorde efter den första.

Tack, Indien, för din uppskattning av en ensam pilgrims tillgivenhet för dig.

Avslutning - den skandalösa återresan.

Inte bara hade Fritidsresor fuskat med mitt visum och närapå saboterat hela resan för mig (och bara lyckats med att blockera Sikkim och Nepal,) utan återresan blev något i hästvåg. För första gången fick jag se de andra svenskar, finnar, norrmän och danskar som utsatt sig för att få en Indienresa arrangerad av Fritidsresor. Det var 39 grader varmt i Goa avresedagen, och samtliga cirka 300 resenärer från Norden hade väckts klockan halv 5 på morgonen för att kunna infinna sig punktligt på flygplatsen klockan sju. När alla infunnit sig punktligt på flygplatsen möttes de av det beskedet att flyget var fem timmar försenat. Ingen av reseledarna visste varför flyget var fem timmar försenat. De visste bara att det var fem timmar försenat, och därmed fick 300 svettiga nordbor som stigit upp halv fem för att vara i god tid låta sig nöjas.

När ett flyg väl har börjat vara försenat är det oundvikligt att det blir mera försenat. Alla 300 resenärerna kördes i en stekande bastubuss till ett hotell där de mutades med frukost och efter tre timmar även lunch, medan dagstemperaturen steg. Sedan var det bastubuss tillbaka till flygplatsen igen.

Nu är en indisk flygplats mycket värre än en indisk tågstation, ty oredan är större, trängseln är värre, och alla vet mindre. Ett tåg blir aldrig mer än en eller högst två timmar försenat, men om ett flyg redan är fem timmar försenat är det risk för att det aldrig kommer. Nu kom vårt Finnair-flyg verkligen till slut. Det ställde sig på flygbanan utanför stationen så att alla 300 nordbor tydligt kunde se det, och där stod det och gjorde ingenting medan vi fick stå inomhus och titta på. Under tiden tilltog oredan i flygstationen, ty plan skulle till Bombay, och plan skulle till Delhi, och inget plan kom, och vi 300 nordbor var bara en liten minoritet i det kaos av tusentals hinduer som skulle med olika obefintliga flygplan. Och på flygstationen fanns det ingen restaurang, ingen bar, ingen läsk, inget kaffe, inget te utan bara souvenirbutiker. Det fanns faktiskt en automat som levererade myntkaffe, men de som drack det förklarade att det smakade rostig plåt.

Vi fick vänta i tre timmar i en liten hall där vi trängdes kanske 800 personer medan Finnairplanet hela tiden stod utanför fönstret. Då skulle hälften av passagerarna efter landningen i Helsingfors sedan med andra flyg till Stockholm, Oslo, Göteborg och Köpenhamn, och många skulle dessutom sedan med tåg från dessa städer.

Planet landade i Helsingfors klockan 10 på kvällen, och då gick inga fler plan därifrån den dagen. Det blev till att tillbringa natten i Helsingfors. Vi forslades i buss längs snötäckta vägar till hotell InterContinental, och klockan var halv ett när vi kom till våra rum. Vi skulle väckas halv sex morgonen därpå för vidare forsling per buss

tillbaka till flygfältet och nya internordiska flygplan. Frukosten började serveras klockan sex i hotellet, så vi hade en kvart på oss att kasta i oss en hotellfrukost.

Det var originellt att se dessa 300 nordbor gå av flyget i Helsingfors i shorts och T-shirts utan skor på fötterna direkt från 39-gradig Goavärme till ett mörkt och snötäckt Helsingfors i minus tre grader, vilket var milt för säsongen. Många blev väl förkylda genast. Jag frågade några andra bland nordborna hur de hade klarat Indien. "I vår grupp blev nitton av tjugo dödssjuka och måste ha läkarhjälp med tung medicinering i nästan en vecka." Nitton sjuka av tjugo torde vara normal statistik bland nordiska turistgrupper i Indien.

Slutligen steg man ner på jorden i Stockholm 16 timmar efter tidtabellen. Mitt tåg till Göteborg hade redan gått, och alla andra var i liknande situationer. Ett ungt par satt gråtfärdigt inne hos någon flygplatskurator och försökte förgäves reda ut sin situation. Ingen var glad.

Planet hade försenats redan på sin tidigare resa, det hade varit försenat redan när det lyft från Helsingfors, när det landat i Delhi hade en motor krävt en närmare undersökning som krävt fyra timmar, och först därefter hade det kommit fram till oss i Goa. Sedan hade förseningen ytterligare försenats och försenats.

Jämför detta med tågen i Indien. De skakar och bullrar men fungerar, de är smutsiga och primitiva men har ändå all mänsklig service ombord, man kan sträcka ut sig i hela sin längd och sova lugnt utan att ha det trångt, de kör sträckor på 20-40 timmar men blir aldrig mer än högst två timmar försenade på sin längsta sträcka., och på stationerna finns det restauranger för både vegetarianer och köttätare, det finns bokständer och teständer, det finns gotteskiosker och kaffebarer, det finns reträttrum för trötta och för dem som vill ligga över en natt och vila sig, och allt fungerar med ordentlig noggrannhet. Mot en sådan organisation står sig Finnair slätt när det kan råka ut för en åttatimmars försening och absolut ingenting fungerar. Företeelsen ger en unik möjlighet att jämföra ett mänskligt uttänkt system med ett enbart tekniskt system, och vid denna jämförelse ter sig det tekniska som påtagligt fallet för monstruösa fiaskon.

Nu kan man ju utifrån sett tycka att en åttatimmars flygförsening inte var så mycket att klaga över - vi bjöds ju som kompensation både på frukost och lunch i hotell Oberoi vid Goas paradisstränder, och vi fick gratis övernattnings och frukost på InterContinental i Helsingfors, huvudstadens finaste hotell, men det var främst de psykologiska effekterna som var fatala. Där satt tre hundra nordbor strandade och instängda på en stekande flygplats i Goa, alla längtade hem, och ingen kunde meddela sig med dem där hemma. Ännu på flyget till Helsingfors försäkrade piloten att alla skulle hinna hem åtminstone på rätt dag, vilket var rena lögnen. Inför avresan från Helsingfors flygfält, när flygförseningen vuxit till 16 timmar, var många i upplösningstillstånd. Lägg till detta klimatskillnaden från ljus och värme till mörker och kyla med en temperaturskillnad på över 40 grader.

Hemresan är den sista etappen i varje resa och därför den viktigaste. Om den sker smidigt får hela resan en bekräftad positiv stämpel. Detta är önskvärt, och det är i allmänhet svårt att undvika. Men ju värre tillstrulad just en hemresa blir, desto mera förstörs hela resan.

Lägg till detta kulturchocken. Där hade man i över tjugo dagar fått en idealisk diet i Indien med bara vegetarisk mat, gott te och söta bananer, och så kommer man hem till en fiberchock, helt okryddad mat utan smak, fläsk och julbord. Där hade man fått träffa bara älskliga människor som det var positivt att prata med. På tunnelbanan i Stockholm domineras vagnen av punkare och skinheads som super och spelar rockmusik för högsta volym, och alla passagerare är rädda för dem, så att ingen vågar säga något. På tåget från Stockholm till Göteborg dominerades vagnen av ett gäng rasister som skulle till ett sådant möte i Göteborg och som också spelade rockmusik för högsta volym hela vägen från Stockholm till Göteborg, och ingen

vågade gå nära dem av rädsla för att bli nedslagen. Tåget kom fram till Göteborg efter att den sista spårvagnen hade gått, och det fanns ingen taxi att tillgå, för det var fredag kväll närmare midnatt. Alltså fick man gå hela vägen hem med sitt bagage genom Göteborgs centrum fredag efter midnatt, då staden har alla sina värsta avarter att uppvisa.

Ännu en vecka efteråt drömde jag mardrömmar varje natt om denna hemresa och vaknade kallsvettig. Det var som om mitt undermedvetna aldrig gav upp att försöka brottas med problemet: hade det kunnat undvikas? Hur hade det kunnat skötas bättre? Vad hade man kunnat göra åt saken? Men ingenting hade kunnat undvikas, ingenting hade kunnat lindras, och absolut ingenting hade kunnat göras åt saken.

Och jag var bara en av 300 stackars nordbor som råkat ut för denna hemresa. När jag låg sjukare och svagare än vad jag någonsin varit tidigare i mitt liv undrade jag om de andra var i liknande tillstånd.

Naturligtvis tvingades man till eftertanke. När man satsar betydande besparingar på en resa så är det inte slarv med visum, saboterade tidtabeller, timmar av diarréer på dass, utkastning från länder som Serbien och dåligt väder som är motsatsen till det normala som man har betalat för, och en åttatimmars flygförsening som reseavslutning ger ingen god eftersmak. Nu var min resa, liksom alla mina resor, väl värd sitt pris, men jag reser inte för resandets skull, utan det skall anledningar till, som konferensen i Simla, mötet i Benares förra året, det dubbla grupparbetet i Tibet, det ekumeniska mötet i Egypten, min armeniska inbjudan till Van och mitt värdefulla möte med doktor Sandy i Budapest nu i höst, för att jag alls ska ge mig ut på dylika resor. Annars hade de aldrig varit värda det pris i självupoffringar som man alltid fått betala.

(27.10-19.11.1993)